

بررسی آثار تربیتی دعا بر رفتار دینی «جوانان ساکن در شهر ساری»

معصومه باقرزاده*^۱، زهرا رضایی خنکدار^۲، صاحبه سلمانی ازنی^۳

بازنگری مقاله: ۱۴۰۱/۱۲/۰۵

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۱۱/۰۸

انتشار مقاله: ۱۴۰۱/۱۲/۲۷

پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۱۲/۱۷

چکیده

این مطالعه با هدف شناسایی آثار تربیتی دعا بر رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری انجام و در آن تلاش گردیده تا به این سؤال پاسخ داد شود که دعا چه آثار تربیتی بر رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری دارد؟ تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی و روش بکار رفته در این مطالعه پیمایشی بوده است. جامعه مورد مطالعه شامل دانش آموزان، دانشجویان و طلاب با سن ۱۵ تا ۳۰ سال می باشد و نمونه موردنظر با استفاده از روش تصادفی طبقه‌ای انتخاب و در جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. روایی ابزار با استفاده از روش روایی صوری و پایایی ابزار با استفاده از آلفای کرانباخ محاسبه و مورد تأیید گردیده است. از مهمترین نتایج این مطالعه می توان به وجود رابطه بین اعتقاد به تأثیر دعا در خودشناسی، احساس موفقیت و پیشرفت در زندگی، آرامش قلبی، افزایش عزت نفس، خداشناسی، تأثیر دعا در برگرداندن قضای الهی و دفع بلاهای دنیوی با رفتار دینی اشاره نمود.

واژگان کلیدی: رفتار دینی، دعا، تربیت، رفتار، آثار تربیتی دعا

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱- معاون پژوهشی و مدرس مرکز تخصصی نورالزهرا (*نویسنده مسئول) شهرساری bagherzadehmasoomah@gmail.com

۲- معاون آموزشی و مدرس مرکز تخصصی نورالزهرا (س) شهر ساری nooralzahra@gmail.com

۳- معاون فرهنگی و مدرس مرکز تخصصی نورالزهرا (س) ساری ali63018@email.com

۱. مقدمه

یکی از نیازهای بنیادین انسان‌ها نیاز به ارتباط و اتصال به خدای متعال است. انسان‌ها تا زمانی به منشأ لایتناهی وصل نباشند آرامش و اطمینان قلبی در آنها حاصل نخواهد شد؛ انسان ذاتاً در درون خود نیاز به پناهگاه و کسی دارد که حرف‌های او را بشنود و مشکلات آنها را حل نماید؛ دعا و مناجات با خدا باعث می‌شود انسان خود را در دایره بی‌نهایت هستی، تنها، سرگردان و پوچ و بی‌هدف نبیند و با اطمینان و هدفمندی به زندگی ادامه دهد. یکی از اهرم‌های تربیتی تمام پیامبران برای جوامع انسانی دعا و ارتباط با خدا بوده است، چراکه انسان‌ها بدون در نظر گرفتن خدا مانند صخره‌های در کنار هم‌اند و اندک اعتباری ندارند؛ پیامبران در مسیر تکامل بشر و بازسازی ابعاد روان آدمیان می‌کوشیده‌اند این نکته را به آدمی تفهیم کنند که یکی از علل و اسباب موجود در عالم ودیعه الهی است و وابسته به ذات باری است، لذا عقل اقتضا می‌کند به قدرت محدود خود مطمئن و مفتون نشود و دست نیاز به درگاه باری تعالی برآرند. بنابراین دعا یکی از عواملی است که در شکل‌گیری رفتار دینی نقش مؤثر دارد.

پیرامون رفتار دینی و دعا مطالعات بسیاری صورت گرفته است که از آن جمله می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: بررسی رفتار دینی و عوامل مرتبط با آن در نوجوانان دبیرستان‌های کرمان نوشته علوی، بررسی سطح تحصیلات و سن بر رفتار دینی زنان جنوب کشور نوشته صفاری نیا و آقا یوسفی و ایمانی فر، نگرش و رفتار دینی دانشجویان دانشگاه شهید باهنر کرمان نوشته علوی، بررسی تأثیرات خانواده بر رفتار دینی نوجوانان در شهر تهران نوشته نوربخش و اویسی فردویی، نظرسنجی از مردم تهران درباره دعانوشته سیامک کفایی و دیگران. مطالعات انجام‌شده عمدتاً متمرکز بر این موارد بوده و به بحث پیرامون نقش آثار تربیتی دعا بر رفتار دینی جوانان پرداخته نشده است.

ازجمله دغدغه‌هایی که باعث شد به این تحقیق پرداخته شود کم‌رنگ شدن رفتار دینی در بین تعدادی از افراد جامعه مخصوصاً جوانان بوده است. جوان در هر جامعه و کشوری، محور حرکت است. اگر حرکت انقلابی و قیام سیاسی باشد، جوانان جلوتر از دیگران در صحنه‌اند. اگر حرکت سازندگی یا حرکت فرهنگی باشد، باز جوانان جلوتر از دیگران‌اند و دست آنها کارآمدتر از دست دیگران است. حتی در حرکت انبیای الهی هم ازجمله حرکت صدر اسلام محور حرکت و مرکز تلاش و تحرک، جوانان بودند. دشمنان جوامع ازجمله جوامع اسلامی این نکته را خوب تشخیص داده‌اند و بخصوص روی آن انگشت گذاشته‌اند. در کشورهای اسلامی، برای ضایع کردن نسل جوان، برنامه‌ی همه‌جانبه‌ای شروع کردند.

دشمنان می‌دانستند که اگر جوانان رشد کنند، با فرهنگ بشوند، با اراده باشند، با ایمان باشند نمی‌گذارند آب خوش از گلوی بیگانگان و چپاولگران پایین برود؛ لذا برای فاسد کردن نسل جوان برنامه‌ریزی کردن.

۲- چارچوب نظری تحقیق

۲-۱. مفهوم شناسی

۲-۱-۱. دعا

کلمه‌ی دعا در کتب اهل لغت به معنای: خواندن، کسی را صدازدن (حسینی دشتی، ۱۳۸۵، ج ۳: ص ۲۸۶؛ المقری، ۱۹۷۱: ص ۱۷ و ۱۶) و صدا کردن، آمده است (افرام البستانی، ۱۳۷۴: ص ۱۵۷) در لغت‌نامه دهخدا، دعا به معنای حاجت خواستن، استغاثه به خدا، استدعای برکت، تضرع و ... آمده و دعا کردن را درخواست کردن از درگاه خدا، از خدا چیزی طلب کردن، چیزی اعم از بد و نیک برای کسی از خدا خواستن معنی می‌کند (دهخدا، ۱۳۵۱، ج ۲۱: ص ۲۳).

همچنین واژه دعا و دیگر مشتقات آن در قرآن مجید تقریباً در ۱۳ معنا به کار رفته است که از جمله آنها، خواندن، دعا کردن، خواستن از خداوند، ندا دادن، صدازدن، دعوت کردن به چیزی یا به سوی کسی، استغاثه و یاری خواستن؛ عبادت کردن و ... می‌باشد (خرمشاهی، ۱۳۷۷، ج ۱: ص ۱۰۵۴) و یا در جای دیگر دعا، خواهان و رغبت به سوی خدا معنا شده است (سیاح، ۱۳۸۰، ج ۲: ص ۵۵۵).

راغب می‌گوید: دعا مثل "ندا" یعنی کسی را بانگ زدن و خواندن جزء اینکه نداء را در بانگ زدن بدون اضافه کردن اسم آن شخص بکار می‌برند مثل -ایا- آهای ولی دعا بانگ زدن و خواندن پیوسته با اسم طرف - همراه است - مثل: یا فلان (راغب اصفهانی، ۱۳۷۵، ج ۱: ص ۶۷۶)، در اصطلاح دعا عبارت است از خواستن حاجت از خدای متعال (خرمشاهی، ۱۳۷۷، ج ۱: ص ۱۰۵۴).

و در اصطلاح اهل شرع، گفت‌وگو کردن با حق تعالی، به نحو طلب حاجت و درخواست حل مشکلات از درگاه او و یا به نحو مناجات و یاد صفات جلال و جمال ذات اقدس اوست. (المقری، ۱۹۷۱: ص ۱۷ و ۱۶). بنده خدای خویش را خواه به‌منظور درخواست حاجتی از حوائج خویش یا صرفاً به خاطر برگزار نمودن رابطه نبوت پدر خویش را می‌خواند به تعبیر دیگر: ارتباط بنده با خدای خویش به دل و به زبان که آن روح عبودیت و مغز بندگی است (حسینی دشتی، ۱۳۸۵، ج ۳: ص ۲۸۶).

بنابراین دعا در اصطلاح اهل لغت عبارت است از: خداخوانی و استغاثه و زاری و درخواست چیزی برای خود یا دیگری از پیشگاه الهی. به عبارت دیگر دعا حاجت خواستن از باری تعالی است با تضرع و اخلاص و البته گاهی نیز غرض از دعا مدح و ثنا می‌باشد.

۲-۱-۲. رفتار دینی:

رفتار دینی کلیه رفتارهایی است که بر مبنای اعتقاد به خداوند، ماورالطبیعه، امور قدسی انجام می‌گیرد و مستلزم انجام مناسک و شعائر خاصی است که انتظار می‌رود پیروان هر دین آنها را به‌جا آورند» (گلاک و استارک، ۱۳۷۲: ص ۲۰-۲۱)

۲-۱-۳. تربیت:

تربیت، در لغت به معنای «پروردن» (سیاح، ۱۳۷۳، ۶۳۴) و در اصطلاح: «مجموعه اعمالی است که یک فرد به‌عمد، به‌منظور اثرگذاری بر شناخت‌ها، اعتقادات، احساسات، عواطف و رفتارهای انسان یا انسان‌های دیگر، بر اساس برنامه‌ای سنجیده، انجام می‌دهد» (داوودی، ۱۳۸۰: ص ۲۵)

۳- آثار تربیتی دعا**۳-۱. آرامش قلبی**

انسان مجموعه‌ای مرکب از جسم و روان است و همان‌گونه که جسم انسان نیازهای خاص خود را دارد، روان او نیز نیازمند پناهگاه مطمئنی است که آرامش و آسایش آن را تأمین کند تا انسان زندگی آرام و بی‌دغدغه‌ای داشته باشد و دچار نگرانی و پریشانی نگردد. بدون شك اگر زندگی همراه با تشویش و دلهره و اضطراب باشد، انسان روی خوشبختی را نخواهد دید اگرچه از نظر مادی در عالی‌ترین درجه رفاه باشد و در مقابل، انسانی که روحی آرام و قلبی مطمئن دارد، زندگی لذت‌بخش و گوارایی نصیب او شده اگرچه از نظر مادی کمبودهایی هم داشته باشد (جعفری، ۱۳۸۷، ج ۵: ص ۵۳۹).

قرآن کریم در آیه ۲۸ سوره رعد، خاطر نشان می‌سازد که تنها ایمان به خدا و یاد کردن اوست که دل‌ها را آرام می‌کند و آسایش خاطر او را فراهم می‌سازد. این مطلبی است که روانشناسان نیز بر آن اتفاق نظر دارند و بر نقش تعیین‌کننده ایمان در تأمین آرامش روح انسان تأکید می‌کنند (جعفری، همان).

در جای دیگری خدای تعالی دعا را نشانه آرامش برمی‌شمارد که می‌فرماید: (و صَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ) (توبه/ ۱۰۳): «و به آنها (هنگام گرفتن زکات) دعا کن که دعای تو مایه آرامش آنها است»، یعنی دعای انسان مستجاب‌الدعوه مایه آرامش قلب می‌شود، چون دعای انسان کامل چندین اثر دارد: ۱. تأثیر تکوینی، زیرا مظهر اسم اعظم خداست؛ و باعث می‌شود تکوینا در درون انسان یک آرامش و امنیت شدیدی حاکم شود. ۲. تأثیر روانی و اجتماعی، زیرا جامعه معطوف پذیرای چنین سنت و ادبی است. ۳. تأثیر تشریحی، زیرا اسوه مردم است (مدرسی، ۱۳۷۷، ج ۴: ص ۲۰۰).

۳-۲. دفع بلاهای دنیوی

تدبیر همه عالم به دست خداست و قضا و قدر طبق خواست و اراده اوست، از آنجایی که بلاها و مصائب بخشی از دنیاست، برای رهایی و نجات از بلاها و مصائب باید از طریق دعا به خداوند پناه برد تا او موجبات رهایی را مقدر کند. (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۰: ص ۱۶۷) خداوند در آیه ۸۵ سوره یونس، دعا و نیایش با خودش را وسیله‌ای برای دفع بلاهای دنیوی برمی‌شمرد.

(فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ وَ نَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ) (یونس / ۸۵)

مؤمنین به موسی (ع) در پاسخ دعوت موسی که فرمود: «بر خدا توکل کنید گفتند: بر خدا توکل می‌کنیم، و سپس دعا کردند که پروردگارا ما را فتنه مردم ستمکار مکن و ما را به وسیله رحمت از قوم کافر نجات بده».

۳-۳. افزایش عزت نفس

عزت خداوند به معنای شکست‌ناپذیری اوست؛ اما عزت نفس به معنای شکست‌ناپذیری نفس در برابر حوادث ناگوار و بلاها و مصائب دنیاست. از این روست که آدمی از طریق دعا کردن به خداوند عزیز و شکست‌ناپذیر پناه می‌برد و نفس خود را در مقابل ناملایمات و بلاهای دنیوی استقامت می‌بخشد. خداوند در آیات قرآن، دعا کردن را طریقی برای دست‌یابی به عزت نفس برمی‌شمرد (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۲: ص ۲۴۵)

(وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَ جُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا افرغ عَلَيْنَا صَبْرًا وَ ثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَ انصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ)

بقره / ۲۵۰؛ «پروردگارا! صبر و استقامت را بر ما فرو ریز و گام‌های ما را استوار بدار، و ما را بر جمعیت کافران پیروز گردان».

۳-۴. برگرداندن قضا و قدر الهی

قضا مجموعه همه عوامل (اعم از طبیعی و غیرطبیعی) منهای یک یا چند عامل خاص (مثل دعا) است. قضا به این معنا، قابلیت رد شدن و تغییر کردن را داراست و تا به منصفه ظهور و امضاء نرسیده، غیرطبیعی و غیرمحتوم به شمار می‌رود (باقری‌فر، ۱۳۸۷: ص ۳۷۱). در تعدادی از روایات، دعا به‌عنوان عاملی که قدرت تغییر دادن قضا و قدر الهی را دارد معرفی شده است. امام صادق علیه‌السلام در این باره می‌فرماید: سنّ الدُّعَاءِ يَزِدُّ الْقَضَاءَ وَ قَدَّرَ لِمِنِ السَّمَاءِ وَقَدْ اَبْرَمَ اِبْرَامًا) دعا برگردان قضایی است که از آسمان نازل شده و به‌سختی ابرام و محکم شده است (کلینی، ۱۳۸۵، ج ۴: ص ۲۱۵)

۳-۵. خودشناسی

خودشناسی، پایه و اساس موفقیت‌های مادی و معنوی انسان در زندگی است. طبعاً تا انسان خود را نشناسد و نداند که کیست و از کجا آمده و به کجا خواهد رفت و چه نیازهایی در زندگی دارد، به دنبال کسب موفقیت و اهداف بلند انسانی نخواهد رفت. امام سجاد (علیه‌السلام) در دعای ابوحزمه ثمالی می‌فرماید: مَا أَنَا وَمَا خَطَرِي هَبْنِي بِفَضْلِكَ وَتَصَدَّقْ عَلَيَّ بِعَفْوِكَ ؛ پروردگارا! من کیستم و قدم چیست؟ ببخش مرا به فضل و تصدق فرمای بر من به عفو (قمی، ۱۳۸۱: ص ۳۸۸)

این امام بزرگوار که خود در عبودیت به کمال رسیده و الگوی همیشگی بشریت در دعا و مناجات است، این‌گونه با تواضع باخدای خود سخن می‌گوید. شاید بتوان سر این مسئله را چنین بازگفت که آن حضرت چنان شناختی نسبت به خداوند دارد و آن‌قدر مقام ربوبی او را درک کرده و محو عظمت او گشته که خود را در مقابل آن عظمت این چنین کوچک می‌بیند (بهرامی، ۱۳۸۶: ص ۱۱۴).

۳-۶. خداشناسی

فطرت انسانی به‌گونه‌ای است که به‌سوی خداوند متعال گرایش دارد (روم / ۳۰؛ اعراف/ ۱۷۲)؛ گرایشی که انسان را به‌سوی شناخت و پرستش خداوند رهنمون می‌کند (مصباح یزدی، ۱۳۷۸: ص ۲۷). گرایش فطری دیگر خداپرستی است که در صورت بیدار بودن جز با پرستش خدا ارضا نمی‌شود (همان). فرد نیایشگر با توجه به این کشش به‌سوی معبود و احساس میل به کرنش و تذلل در برابر موجود کامل مطلق که معبود او است در جست‌وجوی راهی برای تأمین و پاسخ‌گویی به این میل درونی است. شناخت خدا و عبودیت در برابر او فقط تأمین‌کننده و پاسخ‌گوی این نیاز اصیل فطری است. دعا که خود عبادت (غافر / ۴۰) بلکه افضل عبادات (ابن‌فهد حلی، ۱۴۰۷: ص ۴۱) و به فرموده پیامبر مَحَّ عِبَادَت (حر عاملی، ۱۴۰۹: ج ۷: ص ۲۷) است زمینه شناخت خدا و اسماء و صفات او را فراهم می‌آورد، و باعث می‌شود آن خداشناسی اجمالی فرد که با خداجویی فطری تحریک می‌شود در فرد نیایشگر با دعای مأثوره به شناخت عمیق‌تر و تفصیلی‌تری تبدیل شود. مثلاً دعای جوشن کبیر از صفات و اسماء الاهی شروع می‌شود: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَانُ يَا رَحِيمُ يَا كَرِيمُ يَا مُقِيمُ يَا عَظِيمُ يَا قَدِيمُ يَا عَلِيمُ يَا حَلِيمُ يَا حَكِيمُ». در طول دعا به اسماء و صفات خداوند به تفصیل می‌پردازد و به صفات ذاتی از قبیل علم و حیات و قدرت و اراده اشاره می‌کند و دامنه اسماء و صفات را به فعل می‌کشاند و در واقع دائرةالمعارف کاملی از اسماء و صفات الهی در این دعا مطرح می‌شود (همان: ص ۴۰۲-۴۱۱).

۳-۷. احساس موفقیت و پیشرفت در زندگی

احساس موفقیت و انگیزه پیشرفت، یکی از مسائل اساسی در زندگی هر فرد به شمار می‌آید. افراد دارای انگیزه پیشرفت، سلامت روانی بالایی دارند و در پی آن‌اند که در تکلیف‌های دشوار بهتر عمل کنند. وقتی افراد با موقعیت‌های دشوار روبه‌رو می‌شوند، واکنش‌های هیجانی آنها متفاوت است. افراد دارای انگیزه پیشرفت زیاد، با هیجان‌های گرایشی مانند امید و خوش‌بینی پاسخ می‌دهند. در مقابل افراد با انگیزه پیشرفت کم، با هیجان‌های گریزناپذیری مانند اضطراب، حالت تدافعی و ترس از شکست پاسخ می‌دهند. پاسخ‌های رفتاری افراد، تحت تأثیر باورهای مذهبی آنها فرق می‌کند. دعا و درخواست کمک از خدا، با این اعتقاد که خداوند بندگان خود را یاری می‌کند، در احساس موفقیت و انگیزه پیشرفت افراد مؤثر است. انسان وقتی از خدا یاری می‌خواهد، از حالت سرگردانی و تردید بیرون می‌آید و به یاری خداوند امیدوار می‌شود؛ بنابراین، می‌تواند با قاطعیت تصمیم بگیرد. (ریو، ۱۳۸۴: ۱۳۹) امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید: «بر شما باد پیش از طلوع آفتاب و پیش از غروب آن دعا کنید و تلاش نمایید. چیزی شما را از آنچه از پروردگارتان می‌خواهید باز ندارد و نگوید این چیزی است که خدا آن را برآورده نمی‌کند. دعا کنید؛ زیرا خدا آنچه را بخواهد، انجام می‌دهد و شما را در نیل به آن موفق می‌دارد» (عاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۴: ص ۱۱۵۷).

روش تحقیق

تحقیق حاضر در زمره تحقیقات کیفی و روش پژوهش، توصیفی از نوع پیمایشی بود. جامعه آماری این پژوهش طلاب و دانشجویان و دانش‌آموزان ساروی از سن ۱۵ - ۳۰ می‌باشند که در حال حاضر در شهر ساری سکونت دارند. برای تعیین حجم نمونه از فرمول منطقی کوکران استفاده شده است.

$$n = \frac{\frac{(t)^2(pq)}{(d)^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{(t)^2(pq)}{(d)^2} - 1 \right)}$$

این فرمول به شرح زیر است:

در فرمول فوق عناصر مربوطه به شرح زیر است:

$$t = 1/96$$

$$p = 0/5$$

$$q = 0/5$$

$$d = 0/05$$

N=384

بر اساس محاسبات انجام گرفته حجم نمونه این تحقیق ۳۸۴ نفر تعیین گردید. از آنجایی که این احتمال می‌رفت که تعدادی از پرسشنامه‌های دریافتی دارای خدشه باشند، ۱۰ درصد به حجم نمونه اضافه گردید که پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها و حذف پرسشنامه‌های دارای خدشه، ۴۰۰ پرسشنامه در تحلیل نهایی مورداستفاده قرار گرفت. برای انتخاب نمونه‌ها در این پژوهش از شیوه تصادفی ساده استفاده گردیده است.

نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها

در این قسمت با توجه به سطح سنجش داده‌ها اقدام به آزمون فرضیه‌های تحقیق گردیده که نتایج حاصل در ذیل خواهد آمد.

فرضیه اول: اعتقاد به تأثیر دعا در خودشناسی می‌تواند با رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری رابطه داشته باشد. جهت اطلاع از وجود شدت تأثیر دعا در خودشناسی با رفتار دینی جوانان از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید که نتایج حاصله به شرح جدول زیر می‌باشد.

جدول شماره ۱: خلاصه شاخص‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون

متغیر وابسته	متغیر مستقل	مقدار آزمون	سطح معنی داری
رفتار دینی	اعتقاد به تأثیر دعا در خودشناسی	0/173**	۰/۰۰۰

**رابطه در سطح الفای ۰/۰۰۱ معنی دار است (دو دامنه).

با توجه به نتایج حاصله، مشخص شده است که رابطه مثبت معنی داری در سطح آلفای یک‌هزارم بین دو مفهوم اصلی تحقیق یعنی اعتقاد به تأثیر دعا در خودشناسی با رفتار دینی وجود دارد. به عبارت دیگر با عنایت به دو دامنه بودن آزمون، انتظار داریم که با افزایش هر یک از متغیرها، متغیر دیگر نیز در جهت مثبت تغییر نماید. به عبارت دیگر هرگونه برنامه‌ای که برای ارتقاء هر یک از دو سازه اجرا نمائیم، به‌طور تعاملی عمل نموده و موجب ارتقاء دیگری می‌شود.

فرضیه دوم: اعتقاد به تأثیر دعا در احساس موفقیت و پیشرفت می‌تواند با رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری رابطه داشته باشد.

جهت اطلاع از وجود شدت و جهت رابطه بین اعتقاد به تأثیر دعا در احساس موفقیت و پیشرفت در زندگی با رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید که نتایج حاصله به شرح جدول زیر می باشد.

جدول شماره ۲: خلاصه شاخص‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون

متغیر وابسته	متغیر مستقل	مقدار آزمون	سطح معنی داری
رفتار دینی	احساس موفقیت و پیشرفت در زندگی	0/269**	۰/۰۰۰

**رابطه در سطح الفای ۰/۰۰۱ معنی دار است (دو دامنه).

با توجه به نتایج حاصله، مشخص شده است که رابطه مثبت معنی داری در سطح آلفای یک هزارم بین دو مفهوم اصلی تحقیق یعنی احساس موفقیت و پیشرفت در زندگی با رفتار دینی وجود دارد. به عبارت دیگر با عنایت به دو دامنه بودن آزمون، انتظار داریم که با افزایش هر یک از متغیرها، متغیر دیگر نیز در جهت مثبت تغییر نماید. به عبارت دیگر هرگونه برنامه‌ای که برای ارتقاء هر یک از دو سازه اجرا نمایم، به طور تعاملی عمل نموده و موجب ارتقاء دیگری می شود.

فرضیه سوم: اعتقاد به تأثیر دعا در آرامش قلبی می تواند با رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری رابطه داشته باشد. جهت اطلاع از وجود شدت و جهت رابطه بین اعتقاد به تأثیر دعا در آرامش قلبی با رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید که نتایج حاصله به شرح جدول زیر می باشد.

جدول شماره ۳: خلاصه شاخص‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون

متغیر وابسته	متغیر مستقل	مقدار آزمون	سطح معنی داری
رفتار دینی	اعتقاد به تأثیر دعا در آرامش قلبی	0/380**	۰/۰۰۰

**رابطه در سطح الفای ۰/۰۰۱ معنی دار است (دو دامنه)

با توجه به نتایج حاصله، مشخص شده است که رابطه مثبت معنی داری در سطح آلفای یک هزارم بین دو مفهوم اصلی تحقیق یعنی اعتقاد به تأثیر دعا در آرامش قلبی با رفتار دینی وجود دارد. به عبارت دیگر با عنایت به دو دامنه بودن آزمون، انتظار داریم که با افزایش هر یک از متغیرها، متغیر دیگر نیز در جهت

مثبت تغییر نماید. این خصلت این امکان را می‌دهد که با اتخاذ سیاست‌ها و برنامه‌های مشخص متناسب با شرایط موجود و امکانات موجود از هر طرف که حرکت کنیم منجر به ارتقاء رفتار دینی خواهد شد.

فرضیه چهارم: اعتقاد به تأثیر دعا در افزایش عزت‌نفس می‌تواند با رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری رابطه داشته باشد. جهت اطلاع از وجود شدت و جهت رابطه بین اعتقاد به تأثیر دعا در افزایش عزت‌نفس با رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید که نتایج حاصله به شرح جدول زیر می‌باشد.

جدول شماره ۴: خلاصه شاخص‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون

متغیر وابسته	متغیر مستقل	مقدار آزمون	سطح معنی‌داری
رفتار دینی	اعتقاد به تأثیر دعا در افزایش عزت‌نفس	0/422**	۰/۰۰۰

** رابطه در سطح الفای ۰/۰۰۱ معنی‌دار است (دو دامنه).

با توجه به نتایج حاصله، مشخص شده است که رابطه مثبت معنی‌داری در سطح آلفای یک‌هزارم بین دو مفهوم اصلی تحقیق یعنی اعتقاد به تأثیر دعا در افزایش عزت‌نفس با رفتار دینی وجود دارد. به عبارت دیگر با عنایت به دو دامنه بودن آزمون، انتظار داریم که با افزایش هر یک از متغیرها، متغیر دیگر نیز در جهت مثبت تغییر نماید. این خصلت این امکان را می‌دهد که با اتخاذ سیاست‌ها و برنامه‌های مشخص متناسب با شرایط موجود و امکانات موجود از هر طرف که حرکت کنیم منجر به ارتقاء رفتار دینی خواهد شد.

فرضیه پنجم: اعتقاد به تأثیر دعا در خداشناسی می‌تواند با رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری رابطه داشته باشد. جهت اطلاع از وجود شدت و جهت رابطه بین اعتقاد به تأثیر دعا در خداشناسی با رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید که نتایج حاصله به شرح جدول زیر می‌باشد.

جدول شماره ۵: خلاصه شاخص‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون

متغیر وابسته	متغیر مستقل	مقدار آزمون	سطح معنی داری
رفتار دینی	اعتقاد به تأثیر دعا در خداشناسی	0/472**	۰/۰۰۰

** رابطه در سطح الفای ۰/۰۰۱ معنی دار است (دو دامنه).

با توجه به نتایج حاصله، مشخص شده است که رابطه مثبت معنی داری در سطح آلفای یک هزارم بین دو مفهوم اصلی تحقیق یعنی اعتقاد به تأثیر دعا در خداشناسی با رفتار دینی وجود دارد. به عبارت دیگر با عنایت به دو دامنه بودن آزمون، انتظار داریم که با افزایش هر یک از متغیرها، متغیر دیگر نیز در جهت مثبت تغییر نماید. این خصلت این امکان را می‌دهد که با اتخاذ سیاست‌ها و برنامه‌های مشخص متناسب با شرایط موجود و امکانات موجود از هر طرف که حرکت کنیم منجر به ارتقاء رفتار دینی خواهد شد.

فرضیه ششم: اعتقاد به تأثیر دعا در برگرداندن قضای الهی می‌تواند با رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری رابطه داشته باشد. جهت اطلاع از وجود شدت و جهت رابطه بین اعتقاد به تأثیر دعا در برگرداندن قضای الهی با رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید که نتایج حاصله به شرح جدول زیر می‌باشد.

جدول شماره ۶: خلاصه شاخص‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون

متغیر وابسته	متغیر مستقل	مقدار آزمون	سطح معنی داری
رفتار دینی	اعتقاد به تأثیر دعا در برگرداندن قضای الهی	0/362**	۰/۰۰۰

** رابطه در سطح الفای ۰/۰۰۱ معنی دار است (دو دامنه).

با توجه به نتایج حاصله، مشخص شده است که رابطه مثبت معنی داری در سطح آلفای یک هزارم بین دو مفهوم اصلی تحقیق یعنی اعتقاد به تأثیر دعا در برگرداندن قضای الهی با رفتار دینی وجود دارد. به عبارت دیگر با عنایت به دو دامنه بودن آزمون، انتظار داریم که با افزایش هر یک از متغیرها، متغیر دیگر نیز در جهت مثبت تغییر نماید. این خصلت این امکان را می‌دهد که با اتخاذ سیاست‌ها و برنامه‌های مشخص متناسب با شرایط موجود و امکانات موجود از هر طرف که حرکت کنیم منجر به ارتقاء رفتار دینی خواهد شد.

فرضیه هفتم: اعتقاد به تأثیر دعا در دفع بلاهای دنیوی می‌تواند با رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری رابطه داشته باشد. جهت اطلاع از وجود شدت و جهت رابطه بین اعتقاد به تأثیر دعا در دفع بلاهای دنیوی با رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید که نتایج حاصله به شرح جدول زیر می‌باشد.

جدول شماره ۷: خلاصه شاخص‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون

متغیر وابسته	متغیر مستقل	مقدار آزمون	سطح معنی داری
رفتار دینی	اعتقاد به تأثیر دعا در دفع بلاهای دنیوی	0/575**	۰/۰۰۰

** رابطه در سطح الفای ۰/۰۰۱ معنی دار است (دو دامنه).

با توجه به نتایج حاصله، مشخص شده است که رابطه مثبت معنی داری در سطح آلفای یک‌هزارم بین دو مفهوم اصلی تحقیق یعنی اعتقاد به تأثیر دعا در دفع بلاهای دنیوی با رفتار دینی وجود دارد. به عبارت دیگر با عنایت به دو دامنه بودن آزمون، انتظار داریم که با افزایش هر یک از متغیرها، متغیر دیگر نیز در جهت مثبت تغییر نماید. این خصلت این امکان را می‌دهد که با اتخاذ سیاست‌ها و برنامه‌های مشخص متناسب با شرایط موجود و امکانات موجود از هر طرف که حرکت کنیم منجر به ارتقاء رفتار دینی خواهد شد.

نتیجه‌گیری

موضوع اصلی این تحقیق بررسی آثار تربیتی دعا بر رفتار دینی جوانان ساکن در شهرستان ساری است. دین از مؤلفه‌ها و مقولات متعدد و گوناگون تشکیل شده است. شناخت و معرفت، نگرش‌ها، باورها و عقاید، رفتارها و عملکردها و... از ابعاد و اجزای مهم تشکیل‌دهنده دین می‌باشند. رفتار و عملکرد دینی یکی از اساسی‌ترین جوانب دین است. مراد از رفتار دینی، آن دسته از اعمال و کردار منظم و منسجمی می‌باشد که انسان به‌عنوان عبد خداوند می‌بایست انجام دهد.

دعا از جمله اموری است که بر اساس آیات و روایات آثار تربیتی بسیار دارد که از جمله آنها عبارت‌اند از: خودشناسی، خداشناسی، احساس موفقیت و پیشرفت در زندگی، افزایش عزت‌نفس، دفع بلاهای دنیوی برگرداندن قضا و قدر الهی.

جوانان هر جامعه از سرمایه‌های اصلی آن جامعه می‌باشند. لذا دشمنان با انواع هجمه‌ها و فضای مجازی دنبال این هستند افکار جوانان را به خود جذب کنند و این همان خطر جدی است که جامعه جوان ما را تهدید می‌کند.

تمام تلاش دشمن متمرکز شده روی این نکته که جوان را از دین جدا کند و بی‌بندوباری و ابتدال فکری و عملی را در بین جوانان ترویج دهد. و برای رسیدن به هدفش بودجه‌های کلانی مصرف کرده و از ابزارهای پیشرفته کار می‌گیرد. چراکه سستی ایمان جوانان یک جامعه، همانند سستی ستون‌های یک اتاق است که هر لحظه احتمال می‌رود، سقف اتاق آوار شده و بر سر ساکنان آن فروریزد. لذا ضرورت ایجاب می‌کند که به بررسی رفتار دینی در جوانان پردازیم. و دعا با توجه به آثار تربیتی بسیاری که دارد نقش مهم و مؤثری در رفتار دینی جوانان دارد. لذا هدف اصلی این تحقیق شناسایی آثار تربیتی دعا بر رفتار دینی جوانان ساکن در شهر ساری بوده است. متغیر وابسته این تحقیق را «رفتار دینی» تشکیل می‌دهد. و متغیرهای مستقل این تحقیق «آرامش قلبی»، «برگرداندن قضا و قدر الهی»، «دفع بلاهای دنیوی» و «افزایش عزت نفس»، «خودشناسی»، «خداشناسی» و «احساس موفقیت و پیشرفت در زندگی» می‌باشد.

تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی و روش بکار رفته در این مطالعه پیمایشی بوده و جامعه آماری این تحقیق شامل طلاب و دانشجویان و دانش آموزان جوانی (۱۵-۳۰ سال) بوده که در شهر ساری سکونت داشته‌اند. برای تعیین حجم نمونه از فرمول منطقی کوکران استفاده شده است. بر اساس محاسبات انجام گرفته حجم نمونه این تحقیق ۳۸۴ نفر تعیین گردید. از آنجایی که این احتمال می‌رفت که تعدادی از پرسشنامه‌های دریافتی دارای خدشه باشند، ۱۰ درصد به حجم نمونه اضافه گردید که پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها و حذف پرسشنامه‌های دارای خدشه، ۴۰۰ پرسشنامه در تحلیل نهایی مورداستفاده قرار گرفت. ابزار سنجش پرسشنامه محقق ساخت بوده و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده از نرم‌افزار spss استفاده شده است.

یافته‌های تحقیق

۱- یافته‌های توصیفی

الف: نتایج توصیفی متغیرهای دموگرافیک (زمینه‌ای)

- ✓ از نظر سن افرادی که دارای سن ۱۸-۱۵ سال بوده‌اند با ۴۲ درصد بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.
- ✓ از نظر تحصیلات افرادی که دارای مدرک دیپلم بوده‌اند با ۴۲/۳ درصد بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.

- ✓ از نظر تحصیلات پدر افرادی که دارای مدرک دیپلم بوده‌اند با ۲۸/۸ درصد بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.
- ✓ از نظر تحصیلات مادر افرادی که دارای مدرک دیپلم بوده‌اند با ۲۹/۳ درصد بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.
- ✓ از نظر وضعیت تأهل افراد مجرد با ۸۲/۳ بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.
- ✓ از نظر وضعیت تحصیلی دانشجوی و دانش‌آموز با ۳۷/۵ درصد بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.
- ✓ از نظر وضعیت مسکن، منزل پدری یا اقوام با ۴۴ درصد بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.
- ✓ از نظر وضعیت محل تولد افرادی که در شهر زندگی می‌کنند با ۷۱/۵ درصد بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.
- ✓ از نظر وضعیت مسکن افرادی که در شهر زندگی می‌کنند با ۷۰ درصد بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.
- ✓ از نظر وضعیت اعتقاد به دعا افرادی که معتقد به دعا کردن می‌باشند (بله) با ۹۹/۵ درصد بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.
- ✓ از نظر وضعیت میزان اعتقاد به دعا، افرادی که زیاد دعا کرده‌اند با ۳۶/۸ درصد بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.
- ✓ از نظر وضعیت میزان دعا کردن در شبانه‌روز افرادی که دو بار در روز دعا می‌کنند با ۳۱/۵ درصد بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.

ب) نتایج توصیفی متغیرهای تحقیق

- در پاسخ به گویهی (توسل از طریق ادعیه الهی باعث خودسازی و تهذیب نفس می‌گردد) اکثریت نمونه با (۸۰/۱) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۱۲۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (توسل از طریق ادعیه الهی باعث تقویت بعد معنوی می‌گردد) اکثریت نمونه با (۸۶/۸) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۲۵۵۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (خودشناسی باعث درک مقام و جایگاه واقعی انسان در جهان هستی می‌گردد) اکثریت نمونه با (۸۳/۳) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۲۷۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (خودشناسی باعث بی‌بردن به کرامت و عظمت نفس می‌گردد) اکثریت نمونه با (۸۰/۸) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۱۹۵۰) تأییدی بر نظر موافقان است.

- در پاسخ به گویه‌ی (خودشناسی باعث درک زیبایی‌های اخلاقی می‌گردد) اکثریت نمونه با (۸۳/۸۳) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۲۳۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه‌ی (خودشناسی باعث معنادار شدن فضیلت‌های اخلاقی می‌گردد) اکثریت نمونه با (۸۲/۸۲) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۲۲۰۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه‌ی (خودشناسی باعث از بین رفتن یأس و ناامیدی می‌گردد) اکثریت نمونه با (۸۲/۸۲) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۲۴۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه‌ی (خودشناسی مانع از پوچ پنداری و روزمرگی می‌گردد) اکثریت نمونه با (۸۱/۸۱) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۲۲۰۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه‌ی (خودشناسی باعث ایجاد تصویری زیبا از زندگی در ذهن انسان می‌گردد) اکثریت نمونه با (۸۳/۶) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۲۷۰۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه‌ی (توسل به ائمه باعث احساس موفقیت در زندگی می‌گردد) اکثریت نمونه با (۸۲/۸۱) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۱۸۰۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه‌ی (با دعا می‌توان زمینه را برای پیشرفت در امور دنیوی فراهم نمود) اکثریت نمونه با (۸۲) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۲۰۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه‌ی (توسل به ائمه باعث می‌گردد تا برای زندگی کاری خود دارای برنامه باشیم) اکثریت نمونه با (۸۳/۶) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۳۰۷۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه‌ی (اعتقاد به تأثیر دعا باعث جلوگیری از ناامیدی در زندگی می‌گردد) اکثریت نمونه با (۸۸/۳) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۳۰۷۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه‌ی (اعتقاد به تأثیر دعا باعث تلاش بیشتر برای رسیدن به موفقیت می‌گردد) اکثریت نمونه با (۸۶/۳) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۳۵۰۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه‌ی (اعتقاد به تأثیر دعا توان انسان را جهت مقابله با ناکامی‌ها افزایش می‌دهد) اکثریت نمونه با (۸۱/۸۱) درصد دارای نظری موافق بودند میانگین محاسبه‌شده (۴/۲۲۵۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه‌ی (انسان وقتی از خدا یاری می‌خواهد، از حالت سرگردانی و تردید بیرون می‌آید) اکثریت نمونه با (۸۳/۸) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۲۱۰۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه‌ی (دعا باعث افزایش خودباوری در انسان می‌گردد) اکثریت نمونه با (۸۸/۹) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه‌شده (۴/۱۹۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه‌ی (از مشکلات به وجود آمده در زندگی هراسی ندارم) اکثریت نمونه با (۷۶/۳) درصد دارای نظری موافق بودند میانگین محاسبه‌شده (۴/۱۱۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.

- در پاسخ به گویهی (در مقابل مشکلات صبر پیشه می‌کنم) اکثریت نمونه با (۸۱/۸) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۱۹۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (به نظر می‌رسد دعا باعث تقویت ایمانم شده است) اکثریت نمونه با (۸۵/۵) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۳۰۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (به هنگام خشم سعی می‌کنم عصبانیت را فروبرم) اکثریت نمونه با (۸۰/۱) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۱۶۰۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (از اشتباهات دیگران به راحتی درمی‌گذرم) اکثریت نمونه با (۷۷/۳) دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۰۶۵۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (دعا باعث می‌گردد تا از پیشامدهای ناگوار هراسی نداشته باشم) اکثریت نمونه با (۸۰/۸) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۱۷۵۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (دعا باعث می‌گردد تا در همه امور امیدوار به فضل الهی باشم) اکثریت نمونه با (۸۲/۵) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۲۰۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (دعا باعث می‌گردد تا خودم را اسیر خوشی‌ها و شادی‌های زندگی نکنم) می‌باشد اکثریت نمونه با (۸۱/۵) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۱۸۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (دعا باعث می‌گردد تا از شادی‌ها به وجود آمده در زندگی مغرور نشوم) اکثریت نمونه با (۸۰/۸) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۲۲۰۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (فضل الهی باعث می‌گردد تا امکان برگرداندن قضا و قدر وجود داشته باشد) اکثریت نمونه با (۸۳/۳) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۲۵۵۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (خدا باوری باعث می‌گردد تا نسبت به اطرافیانمان مهربان باشیم) اکثریت نمونه با (۸۶/۳) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۱۷۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (خدا باوری زمینه‌ساز از خودگذشتگی در انسان می‌گردد) اکثریت نمونه با (۸۸) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۲۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (خدا باوری زمینه‌ساز روحیه‌ی عدالت محوری در انسان می‌گردد) اکثریت نمونه با (۸۸/۸) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۲۵۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (خدا باوری روحیه بخشنده‌گی را در انسان تقویت می‌نماید) اکثریت نمونه با (۸۷) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۱۷۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویهی (خدا باوری باعث می‌گردد تا چشم بر روی عیوب دیگران بیندیم) اکثریت نمونه با (۸۵/۳) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۲۶۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.

- در پاسخ به گویه ی (خدا باوری باعث می گردد تا وابستگی نسبت به امور دنیوی کاهش یابد) اکثریت نمونه با (۸۶/۳) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۲۷۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه ی (اعتقاد به دعا باعث احساس خود ارزشمندی می گردد) اکثریت نمونه با (۸۲) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۲۴۷۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه ی (اعتقاد به دعا باعث تقویت خود باوری در فرد می گردد) اکثریت نمونه با (۸۵/۵) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۲۸۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه ی (اعتقاد به دعا به انسان شرافت و کرامت می دهد) اکثریت نمونه با (۸۴/۶) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۲۸۷۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه ی (اعتقاد به دعا باعث می گردد تا تحت هیچ شرایطی به ذلت تن ندهم) اکثریت نمونه با (۸۵/۵) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۲۷۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه ی (اعتقاد به دعا باعث می گردد تا دارای شخصیتی منسجم باشیم) اکثریت نمونه با (۸۴/۱) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۲۲۵۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه ی (اعتقاد به دعا باعث گردیده تا خودم را بیشتر باور نمایم) اکثریت نمونه با (۸۳/۳) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۲۶۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه ی (توسل به خالق هستی امکان تغییر وضعیت نامطلوب را مهیا می نماید) اکثریت نمونه با (۸۳/۳) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۲۵۷۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه ی (توسل به خالق هستی باعث افزایش روحیه می گردد) اکثریت نمونه با (۸۷) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۰۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه ی (با توسل به خالق هستی امکان تلاش بیشتر مهیا می گردد) اکثریت نمونه (۸۷) دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۶۷۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه ی (با توسل به خالق هستی می توان وضعیت موجود را بهبود بخشید) که اکثریت نمونه با (۸۳/۸) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۲۷۵۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه ی (توسل به خالق هستی باعث از بین رفتن اضطراب و نگرانی می گردد) اکثریت نمونه با (۸۴/۱) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۰۰۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه ی (با دعا می توان بلاهای دنیوی را از خود دور نمود) اکثریت نمونه با (۸۶/۸) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۳۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه ی (توسل به خالق هستی باعث هدف دار شدن زندگی می گردد) اکثریت نمونه با (۸۷/۸) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۴۵۰) تأییدی بر نظر موافقان است.

- در پاسخ به گویه ی (توسل از طریق ادعیه الهی باعث امیدواری به آینده می گردد) اکثریت نمونه با (۸۷) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۳۷۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه (به حقوق دیگران احترام می گذارم) اکثریت نمونه با (۸۴) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۱۰۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه (به نظرات دیگران احترام می گذارم) اکثریت نمونه با (۸۵/۵) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۲۸۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه (همه انسان ها ارزشمند هستند) اکثریت نمونه (۸۴/۵) دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۰۲۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه (عقاید دیگران احترام می گذارم) اکثریت نمونه با (۸۴/۶) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۲۰۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه (همه انسان ها حق دارند از موهبت های الهی استفاده نمایند) اکثریت نمونه با (۸۶/۸) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۹۵۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه (به اطاعت پذیری از خالق به عنوان یک ضرورت غیرقابل تغییر اعتقاد دارم) اکثریت نمونه با (۸۸/۳) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۷۷۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه (به تشکر از خالق به عنوان یک ضرورت غیرقابل تغییر اعتقاد دارم) اکثریت نمونه با (۸۸/۳) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۴۱۵۰) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه (خود را موجودی ضعیف و ناتوان در مقابل قدرت خالقم می دانم) اکثریت نمونه با (۸۹) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۴۰۷۵) تأییدی بر نظر موافقان است.
- در پاسخ به گویه ی (در برابر خالقم در همه حال بنده ای مطیع و فرمان بردارم) که اکثریت نمونه با (۸۷) درصد دارای نظری موافق بودند. میانگین محاسبه شده (۴/۳۲۵۰) تأییدی بر نظر موافقان است.

ج) یافته های تحلیلی

- ✓ با توجه به سطح معناداری محاسبه مشخص گردید که رابطه مثبت معنی داری در سطح آلفای یک هزارم بین دو مفهوم اصلی تحقیق یعنی اعتقاد به تأثیر دعا در خودشناسی با رفتار دینی وجود دارد.
- ✓ با توجه به سطح معناداری محاسبه مشخص گردید که رابطه مثبت معنی داری در سطح آلفای یک هزارم بین دو مفهوم اصلی تحقیق یعنی احساس موفقیت و پیشرفت در زندگی با رفتار دینی وجود دارد.

- ✓ با توجه به سطح معناداری محاسبه مشخص گردید است که رابطه مثبت معنی داری در سطح آلفای یک‌هزارم بین دو مفهوم اصلی تحقیق یعنی اعتقاد به تأثیر دعا در آرامش قلبی با رفتار دینی وجود دارد.
- ✓ با توجه به سطح معناداری محاسبه مشخص گردید است که رابطه مثبت معنی داری در سطح آلفای یک‌هزارم بین دو مفهوم اصلی تحقیق یعنی اعتقاد به تأثیر دعا در افزایش عزت‌نفس با رفتار دینی وجود دارد.
- ✓ با توجه به سطح معناداری محاسبه مشخص گردید است که رابطه مثبت معنی داری در سطح آلفای یک‌هزارم بین دو مفهوم اصلی تحقیق یعنی اعتقاد به تأثیر دعا در خداشناسی با رفتار دینی وجود دارد.
- ✓ با توجه به سطح معناداری محاسبه مشخص گردید است که رابطه مثبت معنی داری در سطح آلفای یک‌هزارم بین دو مفهوم اصلی تحقیق یعنی اعتقاد به تأثیر دعا در برگرداندن قضای الهی با رفتار دینی وجود دارد.
- ✓ با توجه به سطح معناداری محاسبه مشخص گردید است که رابطه مثبت معنی داری در سطح آلفای یک‌هزارم بین دو مفهوم اصلی تحقیق یعنی اعتقاد به تأثیر دعا در دفع بلاهای دنیوی با رفتار دینی وجود دارد.

منابع و مآخذ

- قرآن کریم.
- نهج البلاغه.
- باقری فر، علی . (۱۳۸۷). نیایش ضرورت زندگی. تهران: مؤسسه فرهنگی دین پژوهش بشرا .
- مصباح‌یزدی، محمدتقی. (۱۳۷۸). خداشناسی، کیهان‌شناسی، انسان‌شناسی. چاپ دوم. قم: مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی.
- کلینی، محمدبن یعقوب. (۱۳۸۵). اصول کافی. ج ۲. ترجمه سید هاشم رسولی. قم: قائم آل محمد .
- مدرسی، سیدمحمدتقی. (۱۳۷۱). دعاپرواز روح و راه زندگی، ترجمه مصطفی کمال‌نژاد . قم: مطلع الفجر.
- خرمشاهی، بهاء‌الدین. (۱۳۷۷). دانشنامه قرآن و قرآن‌پژوهی. ج ۱. تهران: ناهید.
- دهخدا، علی اکبر. (۱۳۵۱). لغت نامه دهخدا. ج ۲۱. چ ۲. تهران: انتشارات دانشگاه تهران .
- سیاح، احمد . (۱۳۳۰). ترجمه المنجد، ج ۱ و ۲، چاپ اول. تهران: انتشارات اسلام.
- افرام‌البتانی، فواد. (۱۳۷۴). فرهنگ جدید عربی-فارسی. ترجمه المنجد الطلاب. ج ۳. محمدبندریگی . چ ۱۸. تهران: انتشارات اسلامی.
- راغب الاصفهانی، ابولقاسم حسین بن محمدبن فضل. (۱۳۷۵). المفردات فی غریب القرآن. ج ۱. سید غلامرضا

- خسروی حسینی. ج ۲. تهران: انتشارات مرتضوی.
- مقری الفیومی، احمد بن محمد بن علی. (۱۹۷۱). مصباح المنیر. بیروت: مطبعة الأمیریة بالقاهرة.
  - حسینی دشتی، مصطفی. (۱۳۸۵). معارف و معاریف دائره المعارف جامع اسلامی. ج ۳ و ۴. ج اول. تهران: موسسه فرهنگی آرایه.
  - ابن فهد حلی، احمد بن محمد. (۱۴۰۷). عدة الداعی و نجاح الساعی. چاپ اول. بی‌جا: دار الکتب الاسلامی.
  - حر عاملی، محمد بن حسن. (۱۴۰۹). تفصیل وسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة. ج ۷ و ۴. چاپ اول. قم: مؤسسه آل‌ال‌بیت (ع).
  - عاملی کفعمی، ابراهیم بن علی. (۱۴۱۸). البلد الامین والدرع الحصین، الطبعة الاولى. بیروت: مؤسسه الأعلمی للمطبوعات
  - قمی، شیخ عباس. (۱۳۸۱). مفاتیح الجنان. قم: کتابچی.
  - بهرامی، غلامرضا. (۱۳۸۶). دعا و زندگی. قم: دلیل ما.
  - ریو، مارشال. (۱۳۸۴). انگیزش و هیجان. یحیی سید محمدی. تهران: ویرایش.
  - دلاور، علی. (۱۳۸۵). روش تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی، چاپ ۴۱، تهران: ارسباران.
  - گلاک، چارلز؛ استارک، رادنی. (۱۳۷۲). «تعریف جامعه شناختی از دین». کیان. ترجمه حسین قاضیان. سال سوم، شماره ۱۷.
  - دهخدا، علی اکبر. (۱۳۸۰). لغت نامه دهخدا. تهران: انتشارات دانشگاه.
  - سیاح، احمد. (۱۳۸۳). فرهنگ بزرگ جامع نوین. تهران: اسلام.
  - داوودی، محمد. (۱۳۸۰). سیره تربیتی پیامبر (ص) و اهل‌بیت (ع) (تربیت دینی). قم: پژوهشکده حوزه و دانشگاه.